



Ю. А. МИЦИК (Київ)

МІЖНАРОДНА КОНФЕРЕНЦІЯ В ІТАЛІЇ “МАЗЕПА ТА ЙОГО ПОСЛІДОВНИКИ”

Ім'я гетьмана Івана Мазепи (1687—1709) донедавна якщо не замовчувалося, то паплюжилося внаслідок підколоніального становища України. Тільки з часу відродження державної незалежності (1991 р.) стало можливим об'єктивне дослідження життя й діяльності цього гетьмана. Вже вийшов фундаментальний том універсалів Мазепи, підготовлений І. Бутичем (“Універсали Івана Мазепи 1687—1709, Київ—Львів”, 2002), збірник листів гетьмана, підготовлений В. Станіславським (“Листи гетьмана Івана Мазепи”, К., 2002), ряд цінних книг і статей.

Врешті, дослідження мазепіани виходить за межі України, свідченням чого є наукова конференція “Іван Мазепа та його послідовники. Державна ідеологія, історія, релігія, література, культура” в приальпійському м. Гарньяно (Італія), організована Міланським університетом за участю Канадського інституту українських студій в Едмонтоні, за фінансової підтримки центру ім. Петра Яцика, фонду Сороса та ін. У конференції, яка проходила 7—11 травня 2002 р., брали участь відомі вчені з України (Київ, Львів, Харків, Чернігів), Італії, Польщі, Німеччини, Франції, Канади, Ізраїлю, Росії та Естонії.

В центрі уваги, природно, була постать самого Івана Мазепи. Причому цього разу перевагу надавали його взаємовідносинам з православною Церквою. Голова оргкомітету конференції проф. Міланського університету *Д. Б. Беркофф* висвітлила саме цю проблему. Вона детально зупинилася на ролі київського митрополита Варлаама (Ясинського) в тогочасному суспільно-політичному та церковному житті. *Марина Федотова* (Петербург) зосередила увагу на контактах між гетьманом та св. Димитрієм Ростовським. Зокрема вона розповіла про деякі аспекти творчості останнього, наприклад, про написання “Четї-міней”, використання св. Димитрієм “Повісті о преславних чудесах” Феодосія (Софоновича). Зав. кафедри історії Національного університету “Києво-Могилянська Академія”, проф. *Юрій Мицик* на підставі нововиявлених архівних документів підкреслив видатну роль Мазепи як покровителя Української православної Церкви, охарактеризував гетьмана як глибоко віруючу православну людину, про що свідчать, зокрема, й сімейні традиції і приязнь гетьмана до ряду святих УПЦ (св. Іоанн (Максимович), Димитрій Ростовський, Антоній (Стаховський), Феодосій (Углицький) та ін.). Він також підкреслив, що Мазепа у своїй релігійній політиці, спрямованій на підтримку УПЦ, ліквідацію унії, розвиток контактів з православними патріархами Сходу, був послідовником Богдана Хмельницького. Проф. *Оксана Пахльовська* (Рим) виступила з ґрунтовною доповіддю “Концепція свободи і громадянства в епоху Мазепи: генеалогія, своєрідність, еволюція”, в якій наголосила, що Мазепа був прихильником побудови громадянського суспільства, що у своїй державотворчій діяльності він спирався на християнські ідеали, підкреслював, що сильна держава не може загарбувати слабшу. Д-р іст. наук *Віктор*

Брехуненко (Київ) зупинився на недослідженому досі аспекті політичної концепції Мазепи, а саме, спробі використати ним в інтересах України донське, волзьке та яйцьке козацтво. Проф. *Тереза Хинчевська-Геннель* (Варшава) простежила інший напрямок зовнішньополітичної діяльності гетьмана, вказавши на спробу реалізації ним також провідної ідеї Гадяцького договору 1658 р., що виявилось у спробі укласти українсько-польське порозуміння. Канд. іст. наук *Олексій Сокирко* (Київ) доповів про наймані козацькі полки (сердюки, компанійці) на службі у Мазепи. Про археологічні розкопки у гетьманській столиці — Батурині — доповіли проф. *Володимир Коваленко* (Чернігів) та проф. *Володимир Мезенцев* (Едмонтон).

Не менш важливий блок доповідей стосувався історіографічної та культурологічної проблематики. Науковців цікавило насамперед висвітлення постаті Мазепи істориками, літераторами й митцями XVIII—XX ст. в історіографії та іконографії мазепинської доби. Так, проф. *Френк Сисин* (Едмонтон-Торонто) окреслив характерні особливості української історіографії кінця XVII — поч. XVIII ст., зокрема зупинився на висвітленні ними постаті Мазепи. Проф. *Ганс Роте* (Бонн) розглянув літературу мазепинської доби. Цю тему продовжив проф. *Володимир Кравченко* (Харків), який простежив характерні особливості при висвітленні постаті Мазепи в українській і російській історіографії та літературі XVIII — першої половини XIX ст. Доктор *Лука Кальві* (Трієст) детально зупинився на творчості Миколи Костомарова і на ставленні цього історика до Мазепи й мазепинців. Доктор *Ева Рибалт* (Польща) вперше в історіографії простежила трактування образу гетьмана в польській історіографії, літературі та іконографії, підкреслила, що воно було швидше позитивним. У цьому ж аспекті була зроблена й доповідь проф. *Сергія Плохія* (Едмонтон), котрий особливо увагу приділив висвітленню образу Мазепи в іконографії. З великим зацікавленням було заслухано доповідь проф. *Лідії Сазонової* (Москва), яка дослідила численні літературні твори, присвячені Мазепі в часи його гетьманату. Зокрема вона виявила панегірики на честь гетьмана, писані українською, російською, польською, церковнослов'янською, грецькою, латинською, навіть арабською мовами. Один з таких панегіриків, написаний польською мовою, докладно проаналізував канд. істор. наук *Сергій Яковенко* (Київ). Він же зупинився і на меценатській діяльності гетьмана в Чернігові. *Й. Погосян* (Тарту), навпаки, зупинилася на проблемі авторства твору протилежного звучання. Йшлося про “службу”, яку мали виконувати задля оголошення анафами Мазепі. Автором цього твору виявився вихованець Києво-Могилянської академії, тодішній ректор Московської Слов'яно-греко-латинської академії *Феофілакт* (Лопатинський), але фактично співавтором можна вважати *Петра I*, який активно редагував цей твір.

На деяких важливих правових аспектах доби Мазепи, зафіксованих у тогочасній історіографії та літературі, зупинилися проф. *Наталія Яковенко* (Київ) та *Леся Довга* (Київ). Проф. *Вольф Москович* (Єрусалим) зробив цікаву спробу проаналізувати мову Мазепи, хоча саме його доповідь викликала чи не найбільшу дискусію, як щодо мови, так і щодо авторства листів Мазепи до Мотрі. Одні доповідачі зазначали, що ці листи є фальсифікацією (*Ю. Мицик*), інші наголошували, що вони не є вповні оригінальними, бо подібні на відомі зразки в українській та польській літературі (*Н. Яковенко*). Ряд важливих питань, які стосувалися літератури доби Мазепи, було розглянуто в доповідях професорів *Наталі Пилип'юк* (Едмонтон), *Мирослава* та *Олександри Трофимуків* (Львів), *Еви Глембіцької* (Варшава), *Сергія Вакулєнка* (Харків) й особливо *Йоанни Партики* (Варшава).

Учасники конференції у своїх доповідях торкалися також життя й діяльності сподвижників Мазепи, насамперед Пилипа та Григорія Орликів. Так, проф. *Даніель Бовуа* (Париж) поділився результатами свого аналізу щоденника Пилипа Орлика, зокрема заперечив факт переходу цього гетьмана в унію. *Ірина Дмитришин* (Париж) розповіла про нові знахідки у французьких архівах, які стосуються Григорія Орлика. Майже кожна доповідь активно обговорювалася учасниками конференції, час від часу спалахували бурхливі дискусії. Однак у цілому конференція зафіксувала визнання науковцями Заходу України як окремої держави, а не провінції Московії, відповідне трактування й української історії та постаті гетьмана Мазепи, яке дедалі більше зближується з концепціями української державницької історіографії. Характерно, що на конференції домінувала українська мова, хоча лунали також англійська, польська, російська та італійська. Конференція в Гарньяно, матеріали якої невдовзі будуть видруковані окремою книгою, є ще одним свідченням поступового виходу України з постколоніального стану і це дає надію з оптимізмом дивитися в її майбутнє.